

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

**ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
І ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ»**

Харків
2019

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

**ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
І ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ»**
для студентів
другого (магістерського) рівня вищої освіти
галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальності 073 «Менеджмент»
спеціалізації «Бізнес-адміністрування»
заочної форми навчання

Харків
2019

Плани практичних занять і завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни «Корпоративне управління» для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 073 «Менеджмент» спеціалізації «Бізнес-адміністрування» заочної форми навчання / уклад. О. В. Овсієнко. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2019. 48 с.

У к л а д а ч О. В. Овсієнко

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(протокол № 9 від 16.09.2018 р.)*

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2019

1. ЗАГАЛЬНІ ПОРАДИ

За сучасних умов корпоративне управління є визначальним фактором у забезпеченні інвестиційної привабливості компанії, її здатності адаптуватися до швидких змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі. Належна система корпоративного управління дозволяє інвесторам бути впевненими у тому, що керівництво розумно використовує їх інвестиції у фінансово-господарській діяльності і, таким чином, збільшується вартість частки участі інвесторів у капіталі.

Предметом опанування навчальної дисципліни «Корпоративне управління» є особливості розбудови корпоративних відносин, загальні закономірності управління корпоративними формами бізнесу.

Метою дисципліни є формування системи наукових поглядів на організацію та функціонування підприємств корпоративного сектору економіки, а також набуття економіко-правових компетентностей у сфері управління корпораціями, регулювання соціально-економічних відносин між стейкхолдерами, принципалами та менеджерами. На основі здобутих знань та навичок набуваються предметні компетентності у сфері корпоративного управління та фахові компетентності за спеціалізацією «Бізнес-адміністрування».

Завдання її:

- осягнення основних принципів корпоративного управління, яке дозволяє майбутнім фахівцям приймати обґрунтовані рішення щодо управління, організації, регулювання та мотивації усіх учасників корпоративних відносин;

- вивчення закономірностей побудови корпоративних органів управління, що дає можливість організувати роботу органів управління акціонерним товариством, визначати та розподіляти компетенції між різними керівними органами для ефективної взаємодії між ними;

- усвідомлення проблеми конфлікту інтересів посадових осіб акціонерного товариства та його принципалів і з'ясування на цій основі механізмів подолання опортунізму на-

йманих управлінців, дисциплінуючи їх в інтересах власника, а також способів мінімізації агентських витрат;

- розуміння соціально-економічної ролі стейкхолдерів у корпорації, що сприяє гармонізації соціально-економічних інтересів акціонерів корпорації та груп заінтересованих осіб, а також є ефективним способом протидії зловживанням під час реорганізації акціонерних товариств;

- орієнтування в основних законодавчих та нормативних актах, які регламентують діяльність корпоративних підприємств в Україні та за її межами;

- набуття навичок управління фінансовою діяльністю корпорації, формування та реалізації дивідендної політики;

- засвоєння методології самостійного аналізу корпоративних відносин з метою використання здобутих знань у майбутній професійній діяльності.

При оволодінні дисципліною «Корпоративне управління» у студентів мають бути сформовані такі предметні компетентності:

знання закономірностей функціонування корпоративного бізнесу; правил побудови корпоративних структур; теорії корпоративного управління; методологічних розбіжностей між агентською теорією та теорією заінтересованих осіб; завдань корпоративного управління; принципів розбудови системи управління корпоративними структурами; національних та міжнародних стандартів корпоративного управління; закономірностей соціально-економічних відносин між принципалами, стейкхолдерами та менеджерами корпорації; економічних та правових засад діяльності органів, що здійснюють корпоративне управління підприємством; функцій, повноважень та особливостей організації загальних зборів акціонерів, наглядової ради, правління, ревізійної комісії; повноважень суб'єктів державного регулювання корпоративних відносин та їх ролі у регулюванні корпоративного середовища; закономірностей емісії, розміщення та обігу цінних паперів корпорації, а також особливостей їх застосування у фінансовій діяльності корпорації; системи корпоративної звітності, нормативно-правових вимог до її змісту та оприлюднення; сутності, завдань, форм та типів корпоративного

контролю; особливостей здійснення внутрішнього та зовнішнього аудиту; принципів стратегічного управління корпоративними підприємствами та розбудови стратегії їх розвитку;

здатність здійснювати порівняльний аналіз різних моделей корпорації, оцінку їх переваг та недоліків, специфікацію корпоративних прав; аналізувати чинники, що впливають на розподіл балансу економічної влади у трикутнику «акціонери – менеджери – заінтересовані особи»; визначати основні напрями фінансової діяльності корпорації, зміст управлінських заходів, спрямованих на оптимізацію структури капіталу корпорації, чинники, що впливають на ефективність корпоративного управління; до розробки та впровадження управлінських заходів, спрямованих на створення певного типу корпоративної культури;

уміння визначати природу конфлікту інтересів у корпорації, а також форми його прояву; аналізувати зовнішнє середовище корпоративного управління, канали розповсюдження та передачі корпоративних прав, показники ефективності корпоративного управління, рейтинги корпоративного управління.

У структурі дисципліни «Корпоративне управління» виокремлено два змістових модулі.

Після осягнення першого модуля «Система корпоративного управління» у студентів має бути сформована система наукових поглядів на організацію та функціонування підприємств корпоративного сектору економіки. Метою опрацювання його матеріалу є засвоєння теорії корпоративного управління, основних принципів розбудови корпоративних структур, особливостей національних моделей корпорацій, закономірностей соціально-економічних відносин між принципалами, стейкхолдерами та менеджерами корпорації, групами заінтересованих осіб, національних та міжнародних стандартів корпоративного управління. Такі знання є важливою умовою та методологічною основою поглибленого розуміння економіко-правових засад організації управлінської діяльності у корпоративних структурах і підґрунтям для гармонізації соціально-економічних інтересів учасників корпоративних відносин, розробки механізмів

подолання опортунізму найманих управлінців, дисциплінуючи їх в інтересах власника, а також способів мінімізації агентських витрат.

Другий модуль «Організація управлінської діяльності у корпораціях» містить теми прикладного характеру. Його предметом є розкриття закономірностей організації управлінської діяльності у корпораціях, що дає можливість: визначати функції та повноваження органів управління акціонерним товариством, розподіляти обов'язки між різними керівними органами корпорації для ефективної взаємодії між ними; приймати обґрунтовані рішення щодо управління, організації, регулювання та мотивації усіх учасників корпоративних відносин; розробляти критерії оцінки ефективності корпоративного управління; керувати фінансовою діяльністю корпорації; організовувати реалізацію стратегічних, тактичних, оперативних планів корпорації. Під час роботи над матеріалами студенти оволодівають сучасними методиками формування корпоративної культури, покращення корпоративного іміджу, способами контролю за акціонерною власністю, набувають навичок аналізу фінансово-економічної діяльності корпорації, здобувають знання нормативно-правових вимог щодо формування та оприлюднення фінансової звітності. Усе це сприяє подальшій ефективній роботі у сфері бізнес-адміністрування, поглибленому розумінню змісту, чинників та напрямів соціально-економічних реформ, що здійснюються в Україні. Отримане є також важливою методологічною передумовою успішного засвоєння дисциплін, пов'язаних з управлінням проектами, управлінням потенціалом бізнесу, антикризовим управлінням, корпоративним обліком та фінансовим аналізом.

Кращій підготовці до занять і більш глибокому засвоєнню навчального матеріалу допомагає виконання завдань для самостійної роботи: формулювання відповідей на питання теоретичні і тестові для самоконтролю, виконання практичних завдань, підготовка рефератів, опрацювання рекомендованої літератури.

2. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ І ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Т е м а 1. Корпорація як форма організації бізнесу

План

1. Сутність та типи корпорацій.
2. Моделі корпорацій.
3. Національні моделі корпорацій та їх адаптація у вітчизняній економічній системі.
4. Організаційні форми корпоративних структур.
5. Корпоративні форми підприємництва в Україні: особливості становлення, розвитку та функціонування.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Сутність корпоративної форми організації бізнесу.
2. Переваги та недоліки корпоративної форми організації бізнесу.
3. Що таке корпорація? Ознаки корпорації.
4. Які типи корпоративних підприємств Вам відомі?
5. Основні моделі корпорацій. Чим відрізняється корпорація з концентрованою власністю від корпорації з неконцентрованою (розпорошеною) власністю?
6. Чим різняться англосаксонська, німецька та японська моделі корпорацій? Чи можлива адаптація цих моделей у вітчизняній економіці? Що для цього необхідно?
7. Які організаційні форми корпоративних структур Ви знаєте?
8. Як відбувалося становлення корпоративної форми підприємництва в Україні? Тенденції розвитку корпоративної форми підприємництва в Україні.

Практичні завдання

1. Порівняйте моделі корпорації з концентрованою та неконцентрованою власністю та заповніть таблицю. Яка модель корпорації властива вітчизняному бізнесу?

Таблиця 1 – Характеристика базової моделі корпорації

<i>Характеристики</i>	<i>Базова модель корпорації</i>	
	<i>Корпорація з неконцентрованою власністю</i>	<i>Корпорація з концентрованою власністю</i>
Власники, які контролюють корпорацію		
Ареал розповсюдження		
Основний тип конфлікту		
Суб'єкт опортуністичної поведінки		
Базовий ризик		
Мета суб'єктів опортуністичної поведінки		

2. Назвіть основні ознаки національних моделей корпорацій – англосаксонської, німецької, японської. Заповніть таблицю. Яка з національних моделей, на Вашу думку, є найбільш ефективною? Чому?

Таблиця 2 – Ознаки національних моделей корпорацій

<i>Модель корпоративного управління</i>	<i>Відмінні характеристики організації корпоративного сектору</i>		
	<i>Ключове джерело фінансування</i>	<i>Місце зосередження контролю</i>	<i>На чий інтереси орієнтована діяльність корпорації</i>
Англосаксонська			
Німецька			
Японська			

Тестові питання

1. Корпорація – це:

- а) сукупність осіб, що об'єдналися для досягнення загальних цілей, здійснення спільної діяльності;
- б) унітарне підприємство;
- в) сукупність осіб, що об'єдналися для досягнення загальних цілей, здійснення спільної діяльності та утворили самостійний суб'єкт права – юридичну особу;
- г) характеристика розміру бізнесу;
- д) особлива логістична модель.

2. Корпоративна модель з широким володінням акціями та значним впливом менеджменту на прийняття рішень називається:

- а) аутсайдерська;
- б) інсайдерська;
- в) функціональна;
- г) ресурсна;
- д) маркетингова.

3. Оберіть ознаку, яка не характерна для корпоративної форми організації бізнесу:

- а) обмежена відповідальність;
- б) повна відповідальність;
- в) юридична самостійність;
- г) право вільної трансформації власником своєї участі;
- д) централізований менеджмент.

4. Юридична самостійність корпорації означає, що:

- а) власники несуть відповідальність за зобов'язаннями корпорації тільки у розмірі вкладеного капіталу;
- б) власники несуть відповідальність за зобов'язаннями корпорації тільки усім своїм майном;
- в) право управління передається менеджменту;
- г) власник і корпорація юридично незалежні та володіють різною власністю;
- д) власник і корпорація юридично залежні та володіють спільною власністю.

5. *Господарське товариство, яке має статутний капітал, поділений на визначену кількість акцій однакової номінальної вартості, і несе відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариства, а акціонери несуть ризик збитків, пов'язаних із діяльністю товариства, у межах вартості належних їм акцій, називається:*

- а) повне товариство;
- б) товариство з обмеженою відповідальністю;
- в) товариство з додатковою відповідальністю;
- г) акціонерне товариство;
- д) консорціум.

6. *У корпорації з неконцентрованою власністю суб'єктами опортуністичної поведінки є:*

- а) акціонери суттєвої участі;
- б) акціонери з дрібними пакетами акцій;
- в) менеджери;
- г) наймані працівники;
- д) громадські організації.

7. *Базовим ризиком у моделі корпорації з концентрованою власністю є експропріація багатства інвесторів з боку:*

- а) найманих менеджерів;
- б) акціонерів суттєвої участі;
- в) міноритарних акціонерів;
- г) найманих працівників;
- д) держави.

8. *Пул – це:*

а) об'єднання підприємців, що передбачає особливий порядок розподілу прибутку серед його учасників, який надходить на загальний рахунок, а потім розподіляється між ними у заздалегідь установленій пропорції;

б) форма об'єднання, яка передбачає втрату юридичної та економічної самостійності як у виробництві, так і при реалізації;

в) форма об'єднання підприємств, які виробляють однорідну продукцію, що передбачає збереження виробничої самостійності при втраті права на самостійний збут продукції;

- г) акціонер, у якого зосереджений контрольний пакет акцій;
- д) міноритарний акціонер.

9. Синдикат – це:

а) об'єднання підприємців, що передбачає особливий порядок розподілу прибутку серед його учасників, який надходить на загальний рахунок, а потім розподіляється між ними у заздалегідь установленій пропорції;

б) форма об'єднання, яка передбачає втрату юридичної та економічної самостійності як у виробництві, так і при реалізації;

в) форма об'єднання підприємств, які виробляють однорідну продукцію, що передбачає збереження виробничої самостійності при втраті права на самостійний збут продукції;

г) акціонер, у якого зосереджений контрольний пакет акцій;

д) міноритарний акціонер.

10. Трест – це:

а) об'єднання підприємців, що передбачає особливий порядок розподілу прибутку серед його учасників, який надходить на загальний рахунок, а потім розподіляється між ними у заздалегідь установленій пропорції;

б) форма об'єднання, яка передбачає втрату юридичної та економічної самостійності як у виробництві, так і при реалізації;

в) форма об'єднання підприємств, які виробляють однорідну продукцію, що передбачає збереження виробничої самостійності при втраті права на самостійний збут продукції;

г) акціонер, у якого зосереджений контрольний пакет акцій;

д) міноритарний акціонер.

Список рекомендованої літератури

Баюра Д. О. Корпоративна реформа в Україні: системний підхід до формування ринкової соціально-орієнтованої моделі корпоративного управління. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2016. Вип. 1. С. 15–22.

Гудзь О. Є Корпоративне управління: навч. посіб. Київ: Держ. ун-т телекомунікацій, 2014. 123 с.

Ігнатська І. А., Гарафонова О. І. Корпоративне управління: підручник. Київ: Центр учб. літ., 2013. 600 с.

Корпоративне управління в Україні: процеси формування та розвитку: монографія / Н. А. Хрущ та ін.; за наук. ред. Н. А. Хрущ; Хмельн. нац. ун-т. Київ: Кафедра, 2012. 299 с.

Мальська М. П., Мандюк Н. Л., Занько Ю. С. Корпоративне управління: теорія та практика: підручник. Київ: Центр учб. літ., 2012. 360 с.

Полінкевич О. М. Порівняльний аналіз моделей корпоративного управління підприємницьких структур. *Економічний форум*. 2017. № 4. С. 158–167.

Радева М. М. Розвиток корпоративних підприємств в Україні: інституціональний підхід: монографія. Запоріжжя: Клас. приват. ун-т, 2010. 335 с.

Спасибо-Фатєєва І. В. Корпоративне управління: монографія. Харків: Право, 2007. 498 с.

Методичні поради

Розглядаючи перше питання, необхідно звернути увагу на те, що серед науковців не існує єдиного підходу до визначення поняття «корпорація». У вітчизняному економіко-правовому дискурсі *корпорація* – це господарські товариства (переважно акціонерного типу), які мають статус юридичної особи та утворені шляхом об'єднання майна засновників. Базовими ознаками корпорації (за Р. Кларком) є: *обмежена відповідальність; право вільної трансформації своєї участі; юридична самостійність; централізований менеджмент*. Головна ознака корпорації – об'єднання на добровільній основі фізичних та/або юридичних осіб та капіталів. Варто усвідомити, що існують *корпоративні структури різних типів*, які класифікуються за такими ознаками: ступінь обґрунтування очікуваної ефективності; ступінь взаємоучасті у капіталі; роль держави в їх утворенні; цільові установки; мотивація власного ресурсного забезпечення; характер діяльності підприємств-лідерів; ступінь консолідації майна у рамках материнської/управляючої компанії; глибина реалізації принципів інтегровано-корпоративного управління.

У другому питанні доцільно зосередитися на аналізі базових моделей корпорації, розмежувальною ознакою між якими є концентрація власності. *Модель корпорації з неконцентрованою власністю (аутсайдерська)* орієнтована на пріоритетне задоволення інтересів акціонерів, а цінні папери корпорації перебувають водночас у великої кількості індивідуальних інвесторів, тому прийняття рішень у більшості випадків залежить від менеджменту. У моделі *корпорації з концентрованою власністю (інсайдерська)* власність та контроль знаходяться у руках незначної кількості осіб, які володіють великими частками корпоративного капіталу.

При розгляді третього питання варто встановити відмінності між *національними моделями корпорацій – англосаксонською, німецькою, японською*. Важливо усвідомити, що неодноразові спроби порівняти ефективність моделей корпоративного управління засвідчили відсутність переваг у їх застосуванні. Так, А. Шляйфер та Р. Вішні у своїх дослідженнях дійшли висновку про рівну ефективність функціонування національних моделей корпоративного управління (*«теза про еквівалентність»*). Докази велися від зворотного: якщо припустити, що одна з систем більш ефективна, конкуренція сприятиме конвергенції – менш ефективні системи почнуть еволюціонувати у напрямі більш ефективних. Проте багаторічні спостереження не виявили подібних зрушень.

При підготовці четвертого питання слід звернути увагу на те, що види корпоративних об'єднань визначаються законодавством кожної держави. Так, в Україні найпоширенішим об'єднанням корпоративного типу є *акціонерне товариство*. Проте існують також інші види об'єднань: картелі, синдикати, трести, консорціуми, концерни, конгломерати, пули, холдинги, фінансово-промислові групи тощо.

У п'ятому питанні при вивченні *особливостей становлення корпоративного сектору в Україні* необхідно звернути увагу на те, що переважна більшість вітчизняних акціонерних товариств утворилась не шляхом добровільного об'єднання приватного капіталу, а в результаті директивного та у багатьох випадках поспішного розформування державних підприємств і

створення на їх основі акціонерних товариств з передачею прав на їх управління новим власникам. При цьому слід зауважити, що нові власники ніколи не займалися консолідацією капіталу. Переслідувалась інша мета: найбільш безболісно та швидко розподілити державну власність у суспільстві, а також забезпечити пільги найманим робітникам і менеджменту колишніх державних підприємств. Це означає, що для більшості вітчизняних власників ніколи не стояла проблема створення капіталу, адже вони отримали його від держави, тому на сучасному етапі розвитку корпоративних форм бізнесу важливим є *удосконалення системи корпоративного управління*, законодавче упорядкування корпоративних відносин, упровадження у бізнес-практику інвестиційних інструментів, пов'язаних з акціонуванням.

Тема 2. Учасники корпоративних відносин

План

1. Суб'єкти корпоративних відносин та їх функції.
2. Внутрішнє та зовнішнє середовище корпорації.
3. Групи заінтересованих осіб та їх участь у корпоративному управлінні.
4. Соціально-економічна та правова природа конфлікту інтересів у корпорації. Форми прояву корпоративних конфліктів.
5. Система показників відповідальності Ф. Ніколса як механізм балансування інтересів корпорації та її стейкхолдерів.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Які суб'єкти беруть участь у корпоративних відносинах? Чи всі вони впливають на розподіл корпоративних ресурсів?
2. Права та обов'язки акціонерів і менеджерів.
3. Що таке внутрішнє та зовнішнє середовище корпорації?

4. Що таке групи заінтересованих осіб? Хто до них входить? Яку роль відіграють стейкхолдери корпорації у корпоративному управлінні?

5. Як виникають конфлікти інтересів у корпорації? Висвітліть форми прояву корпоративних конфліктів.

6. Які чинники впливають на розподіл балансу економічної влади у трикутнику «акціонери – менеджери – заінтересовані особи»?

7. Які механізми застосовуються для балансування соціально-економічних інтересів учасників корпоративних відносин?

8. Система показників відповідальності Ф. Ніколса та її роль у зменшенні корпоративної конфліктності.

Практичні завдання

1. Визначте соціально-економічні інтереси учасників корпоративних відносин та заповніть таблицю.

Таблиця 3 – Соціально-економічні інтереси учасників корпоративних відносин

Суб'єкти корпоративних відносин	Соціально-економічні інтереси суб'єктів корпоративних відносин	Вигоди для корпорації, пов'язані з реалізацією інтересів суб'єкта	Ризики для корпорації, пов'язані з реалізацією інтересів суб'єкта
Менеджери			
Акціонери			
Фінансові інститути			
Споживачі			
Постачальники			
Держава			
Інші (за вибором студента)			

2. Ознайомтеся з матеріалами дослідження «Моніторинг рейдерських атак в Україні за січень-лютий 2015 р.», проведеного Українським інститутом дослідження екстремізму, за посиланням: <http://uire.org.ua/wp-content/uploads/2015/03/Reyderstvo-doslidzhennya-UIRE.pdf>

Дайте відповіді на питання:

- а) які сфери бізнесу найбільше потерпають від рейдерства та чому;
- б) які загрози становить рейдерство для розвитку бізнесу;
- в) яких засобів протидії рейдерству вживають сучасні корпорації?

Тестові питання

1. *Величина витрат для інвесторів корпорації, зумовлених відділенням права власності від права контролю, називається:*

- а) трансакційними витратами;
- б) агентськими витратами;
- в) операційними витратами;
- г) постійними витратами;
- д) перемінними витратами.

2. *Конфлікт інтересів «принципал – агент» обумовлений тим, що дії:*

- а) агента спрямовані на інтереси принципала;
- б) агента суперечать інтересам принципала;
- в) агента суперечать інтересам суспільства;
- г) принципала суперечать інтересам суспільства;
- д) принципала суперечать інтересам стейкхолдерів.

3. *Міноритарні акціонери – це власники:*

- а) великих пакетів акцій;
- б) незначних за розміром пакетів акцій;
- в) контрольних пакетів акцій;
- г) блокуючих пакетів акцій;
- д) привілейованих акцій.

4. *Економічна сутність корпоративного конфлікту інтересу полягає у:*

- а) факті порушення «корпоративного інтересу» на користь індивідуального чи групового;
- б) можливості виникнення ситуації, коли постає питання вибору між інтересом корпорації в цілому та іншим інтересом;

- в) зниженні прибутковості корпорації;
- г) зниженні капіталізації корпорації;
- д) порушенні порядку сплати податків.

5. Власників великих пакетів акцій називають:

- а) міноритарними акціонерами;
- б) мажоритарними акціонерами;
- в) принципалами;
- г) агентами;
- д) стейкхолдерами.

6. Нерівність у можливостях власників з різними за розміром пакетами акцій впливати на діяльність корпорації зумовлює конфлікт між:

- а) принципалом та агентом;
- б) принципалами та стейкхолдерами;
- в) міноритарними та мажоритарними акціонерами;
- г) принципалами та найманими працівниками;
- д) агентами та найманими працівниками.

7. Грінмейл – це:

- а) корпоративний шантаж, принцип якого заснований на придбанні міноритарієм акцій з подальшою пропозицією продати ці акції дорожче;
- б) корпоративний шантаж, принцип якого заснований на придбанні міноритарієм акцій з подальшою пропозицією продати ці акції дешевше;
- в) кодекс корпоративної поведінки;
- г) корпоративне захоплення, яке полягає у недружньому поглинанні;
- д) комплаєнс електронної кореспонденції менеджменту.

8. Протиправну поведінку, спрямовану на встановлення управлінського контролю над юридичною особою або на набуття прав на наявне у них майно, що супроводжується нанесенням шкоди фізичним або юридичним особам, а також публічно-правовим утворенням, називають:

- а) грінмейлом;
- б) комплаєнсом;

- в) рейдерством;
- г) акціонерними зборами;
- д) корпоративною соціальною відповідальністю.

9. *Засобом оберненого зв'язку, що підтверджує належне виконання агентських обов'язків, є:*

- а) щорічні звіти менеджерів;
- б) фінансова звітність та висновок зовнішнього аудиту;
- в) щорічні звіти ради директорів;
- г) тези виступу менеджерів на зборах трудового колективу;
- д) дані реєстру акціонерів.

10. *Наукова та практична цінність моделі Ф. Ніколса полягає у тому, що вона дозволяє:*

- а) максимізувати прибуток корпорації;
- б) мінімізувати витрати корпорації;
- в) знайти точку беззбитковості;
- г) оцінити майбутню вартість поточних грошових надходжень;
- д) здійснювати пошук точки балансування інтересів корпорації та різних заінтересованих у її діяльності осіб.

Список рекомендованої літератури

Бутенко Н. В. Організаційно-економічний механізм управління партнерсько-корпоративними відносинами. *Бізнес Інформ*. 2015. № 5. С. 248–254.

Бухвалов А. В. Классика теории корпоративного управления. *Вестник Санкт-Петербургского университета*. Серия 8. 2004. Вып. 4. С. 99–117.

Доуден П., Филиппс Н. Доверие стейкхолдеров: авторское видение глобального этического принципа ведения бизнеса. *Проблемы теории и практики управления*. 2015. № 9. С. 25–32.

Ігнат'єва І. А., Гарафонова О. І. Корпоративне управління: підручник. Київ: Центр учб. літ., 2013. 600 с.

Корпоративне управління в Україні: процеси формування та розвитку: монографія / Н. А. Хрущ та ін.; за наук. ред.

Н. А. Хрущ; Хмельн. нац. ун-т. Київ: Кафедра, 2012. 299 с.

Радева М. Інституціональне середовище корпоративного сектору економіки. *Інституціональний вектор економічного розвитку*. 2014. Вип. 4(2). URL: http://inst-vector.com.ua/wp-content/uploads/2014/05/3_21-28.pdf (дата звернення: 20.02.2018).

Сердюков К. Г. Організація стратегічного управління акціонерним товариством в умовах трансформації корпоративного контролю. *Управління розвитком*. 2017. № 1-2. С. 89–94.

Сметанко О. В. Удосконалення процесу внутрішнього аудиту причин шахрайства в системі корпоративного управління. *Економічний форум*. 2015. № 3. С. 424–430.

Тамбовцев В. Л. Стейкхолдерская теория фирмы в свете концепции режимов собственности. *Российский журнал менеджмента*. 2008. Т. 6. № 3. URL: http://www.cfin.ru/management/strategy/orgstr/stakeholder_theory.shtml (дата звернення: 20.02.2018).

Черпак А. Є., Шерншньова З. Є. Ефективність корпоративного управління в цільових моделях власників корпоративного капіталу та інших стейкхолдерів. *Бізнес Інформ*. 2015. № 6. С. 215–222.

Методичні поради

Розгляд першого питання доцільно розпочати з визначення *суб'єктів корпоративних відносин*. За ступенем впливу на процес розподілу ресурсів їх можна поділити на: осіб, залучених до системи владних відносин (менеджери, великі акціонери, кредитори, значущі постачальники, власники адміністративних ресурсів); осіб, які мають значний вплив, але не мають можливості віддавати накази (акціонери, члени ради директорів, найбільш значущі стейкхолдери); осіб, які взаємодіють з корпорацією, але вплив яких на розподіл ресурсів майже нульовий (міноритарні акціонери, стейкхолдери). Необхідно визначити роль та соціально-економічні інтереси кожного учасника у процесі розподілу корпоративних ресурсів, а також проаналізувати вигоди та збитки, отримані або понесені корпорацією під час реалізації соціально-економічних інтересів кожного суб'єкта корпоративних відносин.

У другому питанні слід зосередитися на характеристиках *зовнішнього та внутрішнього середовища корпоративних відносин*. Важливо усвідомити, як впливає на корпорацію зовнішнє середовище прямої та непрямї дії. Корисним буде з'ясувати фактори макросередовища, які корпорація має відстежувати для того, щоб правильно оцінювати пов'язані з ними загрози чи зиски при розробці підприємницької стратегії, роль суб'єктів мікросередовища у діяльності корпорації, а також проаналізувати вплив контактних аудиторій на функціонування корпорації.

Під час опрацювання третього питання належить зосередитися на економічному змісті поняття «стейкхолдери», якими є фізичні та юридичні особи, які мають легітимний інтерес у діяльності організації, тобто певною мірою залежать від неї або можуть впливати на її діяльність. Важливо усвідомити інституціональне підґрунтя участі конкретних стейкхолдерів у розподілі корпоративних ресурсів, а потім на цій основі зрозуміти, чому соціально-економічні інтереси стейкхолдерів беруться до уваги у сучасній теорії та практиці корпоративного управління. Варто поміркувати над тим, чи завжди стейкхолдери мають інституційно закріплені можливості впливати на діяльність корпорації.

У четвертому питанні важливо зрозуміти *соціально-економічну та правову природу конфлікту інтересів у корпорації*. При цьому слід розрізняти можливості виникнення ситуації, коли постає питання вибору між інтересом корпорації в цілому та іншим інтересом, та факт порушення «корпоративного інтересу» на користь індивідуального чи групового. Надалі необхідно встановити причини корпоративних конфліктів, які найчастіше обумовлені специфікою корпоративних прав учасників корпоративних відносин. Доцільно також проаналізувати різні типи корпоративних конфліктів (внутрішні та зовнішні; «білі» та «чорні»; корпоративні суперечки, корпоративні захоплення, корпоративний шантаж) та форми їх прояву, а також визначити зміст заходів, покликаних пом'якшити конфліктність у корпорації.

Роботу на п'ятому питанні необхідно розпочати з огляду можливих механізмів управління корпоративними конфлік-

тами. Одним з них є *система показників відповідальності Ф. Ніколса*, що дозволяє знайти точки балансування інтересів корпорації та її стейкхолдерів. Важливо засвоїти, що у моделі Ф. Ніколса корпорація та заінтересовані особи поєднуються двома типами зв'язків: внесками та стимулами. Якщо внески заінтересованих осіб перевищують стимули, то існує ситуація їх незадоволення й потенційного конфлікту інтересів. Слід усвідомити, що сучасна корпорація – зона перманентного конфлікту інтересів, тому серцевиною процесу корпоративного управління завжди є балансування соціально-економічних інтересів у трикутнику «принципал – агент – стейкхолдери».

Тема 3. Управління фінансовою діяльністю акціонерного товариства

План

1. Управління фінансовою діяльністю корпорації: сутність, цілі, напрями.
2. Капітал корпорації та його структура. Оптимальна структура капіталу.
3. Цінні папери, емітовані корпорацією, та їх застосування у фінансовій діяльності корпорації.
4. Обіг цінних паперів корпорації. Реєстр акціонерів.
5. Дивідендна політика як складова політики корпоративного управління акціонерним товариством.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Цілі управління фінансовою діяльністю корпорації.
2. Які джерела фінансування корпорації Вам відомі?
3. Яку структуру має капітал корпорації? Що таке оптимальна структура капіталу корпорації?

4. Які види цінних паперів може емітувати корпорація? Яким чином вони застосовуються у фінансовій діяльності корпорації?

5. Як здійснюється обіг цінних паперів корпорації? Навіщо акціонерне товариство купує власні акції?

6. Як здійснюється облік цінних паперів корпорації? Що таке реєстр акціонерів? Як здійснюється доступ до нього?

7. Що таке дивідендна політика? Які різновиди дивідендної політики Ви знаєте?

Практичні завдання

1. АТ «ГАМА-ПЛЮС» випустило 1000 привілейованих акцій номіналом 60 грн. За умовами емісії мінімальний річний прибуток за акціями встановлено на рівні 25 % від їх номіналу. Чистий прибуток товариства, з якого сплачуються дивіденди, склав 30 000 грн. Визначте суму дивідендів за привілейованими акціями, а також прибуток на прості акції.

2. За рік акціонерне товариство отримало прибуток розміром 10 млн грн. Кількість випущених акцій – 100 000 штук. Визначте величину нерозподіленого прибутку та дивідендів на одну акцію, якщо на дивіденди спрямовано 70 % прибутку після сплати податків. Яка сума дивідендів залишиться у акціонера після сплати податків?

3. Визначити розмір прибутку та цінність акції, якщо дивідендний вихід ПАТ «Молоко» складає 50 %. За даними поточного року курсова вартість акцій номіналом 10 грн становить 4,3 грн, а сума дивідендів за один квартал попереднього року дорівнювала 5 грн.

4. Акції ПАТ «Фінпромбанк» номіналом 1000 грн продавалися на початку року за курсовою вартістю 4000 грн за акцію. Дивіденд за рік був оголошений у розмірі 10 % річних. Визначити реальну прибутковість за рівнем дивідендів акцій, придбаних на початку року.

Тестові питання

1. Мінімальний розмір статутного капіталу акціонерного товариства в Україні складає:

- а) 5 млн грн;
- б) 20 тис. доларів США;
- в) 20 тис. доларів США за курсом, встановленим НБУ на момент створення (реєстрації) акціонерного товариства;
- г) 1250 мінімальних заробітних плат виходячи із ставки мінімальної заробітної плати, що діє на момент створення (реєстрації) акціонерного товариства;
- д) 1250 прожиткових мінімумів, встановлених на момент створення (реєстрації) акціонерного товариства.

2. Різниця між сукупною вартістю активів корпорації та вартістю її зобов'язань перед іншими особами називається:

- а) статутним капіталом;
- б) власним капіталом;
- в) нерозподіленим прибутком;
- г) чистим грошовим потоком;
- д) резервним капіталом.

3. Резервний капітал корпорації не використовується для:

- а) покриття збитків;
- б) збільшення статутного капіталу;
- в) виплати дивідендів за привілейованими акціями;
- г) удосконалення організаційної структури бізнесу;
- д) погашення заборгованості у разі ліквідації.

4. Ринкова вартість акції – це:

- а) величина, що вказана на бланку акції;
- б) вартість, за якою акція реалізується (продається) на первинному ринку;
- в) розмір власного капіталу, що припадає на одну акцію;
- г) ціна, за якою акції продаються та купуються на ринку; саме за цією ціною вони котируються на вторинному ринку цінних паперів;
- д) відношення ринкової вартості до номіналу, що виражається у процентах.

5. Зменшення загальної кількості акцій одного випуску відповідно до заданого коефіцієнта водночас із пропорційним збільшенням номінальної вартості акцій називається:

- а) дробленням цінних паперів;
- б) консолідацією цінних паперів;
- в) конвертацією цінних паперів;
- г) погашенням цінних паперів;
- д) блокуванням цінних паперів.

6. Розмір власного капіталу, який припадає на одну акцію, називається:

- а) курс акції;
- б) ринкова вартість акції;
- в) балансова вартість акції;
- г) номінальна вартість акції;
- д) емісійна вартість акції.

7. Додатковий випуск цінних паперів – це випуск, що проводиться з метою:

- а) збільшення статутного фонду товариства;
- б) збільшення кількості акцій товариства;
- в) збільшення прибутку товариства;
- г) збільшення кількості акціонерів;
- д) покращення відносин зі стейкхолдерами.

8. Курс акції – це:

- а) величина, що вказана на бланку акції;
- б) вартість, за якою акція реалізується (продається) на первинному ринку;
- в) розмір власного капіталу, що припадає на одну акцію;
- г) ціна, за якою акції продаються та купуються на ринку; саме за цією ціною вони котируються на вторинному ринку цінних паперів;
- д) відношення ринкової вартості до номіналу, що виражається у процентах.

9. *Викуп цінних паперів емітентом у такі терміни та за такою ціною, що передбаченні умовами випуску, називається:*

- а) дробленням цінних паперів;
- б) консолідацією цінних паперів;
- в) конвертацією цінних паперів;
- г) погашенням цінних паперів;
- д) блокуванням цінних паперів.

10. *Дивіденд – це:*

- а) різниця між ціною акції, що відповідає її номіналу, та реально сплаченою за неї ціною, меншою за номінал;
- б) грошові платежі, що виплачуються акціонерним товариством своїм власникам у зв'язку з розподілом прибутку;
- в) нерозподілений прибуток корпорації;
- г) активи корпорації;
- д) чистий грошовий потік.

11. *Вартість, за якою акція реалізується (продається) на первинному ринку, називається:*

- а) курс акції;
- б) ринкова вартість акції;
- в) балансова вартість акції;
- г) номінальна вартість акції;
- д) емісійна вартість акції.

Список рекомендованої літератури

Деєва Н. Е. Корпоративне управління і фінансовий ринок: проблеми теорії та практики: монографія. Донецьк: Ін-т економіки пром-сті НАН України, 2011. 523 с.

Ігнат'єва І. А., Гарафонова О. І. Корпоративне управління: підручник. Київ: Центр учб. літ., 2013. 600 с.

Мальська М. П., Мандюк Н. Л., Занько Ю. С. Корпоративне управління: теорія та практика: підручник. Київ: Центр учб. літ., 2012. 360 с.

Пуртов В. Ф., Третяк В. П., Кудінова М. М. Корпоративне управління: підручник. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. 364 с.

Черпак А. Є., Шерншньова З. Є. Ефективність корпоративного управління в цільових моделях власників корпоративного капіталу та інших стейкхолдерів. *Бізнес Інформ.* 2015. № 6. С. 215–222.

Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. URL: <http://www.ssmc.gov.ua> (дата звернення: 22.02.2018).

Методичні поради

При вивченні першого питання необхідно усвідомити, що у системі теоретичних концепцій та моделей, які визначають мету й основні параметри фінансової діяльності корпорації, найбільш значущою за сучасних умов є *концепція управління вартістю компанії* (value based management, VBM). *Модель VBM* – це система принципів фінансового аналізу, націлена на виявлення змін в інвестиційній вартості компанії шляхом оцінки створеного протягом року прибутку. Оскільки вважається, що метою функціонування корпорації є підвищення добробуту її власників, безпосередньо пов'язане з капіталізацією компанії, усі фінансові рішення приймаються з огляду на те, як це вплине на ринкову вартість корпорації. При цьому основними напрямками фінансової діяльності корпорації є: робота з джерелами фінансування (у числі яких власний і позиковий капітали, кредитування, цінні папери) та каналами розподілу фінансів; управління основним і оборотним капіталами; фінансове планування (бюджет, бізнес-план, фінансова і бухгалтерська звітність); інвестиції (прибутковість капіталу, вартість компанії, фінансові ризики); контроль і аналіз фінансової діяльності.

Опрацювання другого питання доцільно розпочати з визначення *структури капіталу корпорації*, складовими якої є: акціонерний капітал, що складається з оплачених акцій, нерозподілений прибуток корпорації, резервний капітал і зобов'язання за випущеними борговими інструментами. Важливо звернути увагу на те, що у багатьох країнах світу на законодавчому рівні встановлені певні вимоги до величини статутного капіталу корпорації. Так, у

вітчизняному законодавстві міститься норма, згідно з якою мінімальний розмір статутного капіталу акціонерного товариства становить 1250 мінімальних заробітних плат виходячи із ставки мінімальної заробітної плати, що діє на момент створення (ресстрації) акціонерного товариства. Необхідно усвідомити, що *оптимальною вважається така структура капіталу*, за якої досягається максимальна вартість корпорації на фінансовому ринку за мінімальної ціни капіталу. На жаль, загальних рекомендацій щодо оптимізації структури капіталу не існує.

У третьому питанні важливо наголосити, що корпорації мають право на випуск цінних паперів, що дає їм змогу залучати фінансові ресурси. Основним типом корпоративних цінних паперів є *акції*, які можуть бути простими та привілейованими. Слід звернути увагу, що *прості акції* дають власнику право брати участь в управлінні корпорацією, тоді як привілейовані – ні. Дохідність *привілейованих акцій* є фіксованою та не залежить від величини прибутку, тоді як прості акції більш ризикові: дохід від них залежить від величини прибутку. Належить усвідомити способи застосування акцій у фінансовій діяльності корпорації: 1) забезпечення корпорації стартовим капіталом (первинна емісія); 2) залучення додаткових ресурсів; 3) використання під час злиття компаній. Окрім акцій корпорації можуть вдаватися до випуску боргових цінних паперів – *облігацій*. Призначення облігацій полягає у мобілізації грошових ресурсів, коли бракує власних джерел фінансування. Доцільним буде ознайомлення з методиками визначення інвестиційних параметрів цінних паперів, які дозволяють оцінити дохідність, зростання, безпеку та ліквідність цінних паперів.

Четверте питання варто розпочати з визначення мети, форм та типів *емісії цінних паперів корпорації*. Необхідно звернути увагу на розбіжності між відкритим (публічним) розміщенням акцій серед необмеженої кількості інвесторів та закритим (приватним) розміщенням серед попередньо відомих потенційних інвесторів. Доцільно проаналізувати *способи розміщення цінних паперів* (безпосередньо емітентом; через посередників; на аукціонах), встановити їх переваги та недоліки. Далі

треба ознайомитися зі змістом *основних операцій емітента з цінними паперами*, серед яких: розміщення, викуп, дроблення, консолідація, конвертація, погашення, блокування, виплата доходів, операції, пов'язані з реорганізацією емітента. Важливо наголосити, що корпорація здійснює облік акціонерів шляхом ведення спеціального *реєстру*. Загальні правила ведення та збереження реєстру акціонерів і внесення відповідних записів у нього передбачені правовими актами.

У п'ятому питанні необхідно визначити мету *дивідендної політики* корпорації, яка полягає в оптимізації пропорцій розподілу чистого прибутку на поточне споживання у формі дивідендів і виробничий розвиток для максимізації ринкової вартості підприємства. Далі треба опрацювати зміст та методики розрахунку *основних показників ефективності дивідендної політики*, серед яких: коефіцієнт виплати або дивідендний вихід; рівень доходності акцій; ставка доходу на оплачений капітал; коефіцієнт співвідношення ціни та доходу на акцію; показники зростання ринкової вартості акцій. Важливо усвідомити *принципи розробки дивідендної політики*, а саме: збалансування різноманітних інтересів акціонерів, кредиторів та самого акціонерного товариства; врахування впливу інфляції на рівень дивідендних виплат акціонерам і обсяг реінвестованого чистого прибутку підприємства; використання частки чистого прибутку на формування резервного фонду; врахування різниці в інтересах дрібних і великих (стратегічних) інвесторів; формування і збереження основного контингенту акціонерів, яких задовольняє дивідендна політика підприємства; розумне поєднання грошових і негрошових форм виплати дивідендів; врахування асиметричної інформації, тобто різного ступеня інформованості акціонерів і менеджерів про реальний стан справ і перспективи розвитку підприємства; врахування фактора ризику. На завершення варто розглянути різні методи нарахування дивідендів та визначити сферу їх застосування.

Тема 4. Звітність та контроль у системі корпоративного управління

План

1. Інформація у системі корпоративного управління.
2. Корпоративна звітність.
3. Корпоративний контроль: поняття, завдання.
4. Внутрішній та зовнішній контроль у системі корпоративного управління.
5. Механізми контролю у системі корпоративного управління.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Яку роль відіграє інформаційна прозорість у системі корпоративного управління? Що таке «істотна інформація»? Яку корпоративну інформацію можна вважати істотною?
2. Назвіть основні типи документів корпорації. Яку інформацію вони містять?
3. Чи вся корпоративна інформація є відкритою? Чому? У яких випадках держава регулює процес надання та отримання корпоративної інформації?
4. Що таке система корпоративної звітності? Які вимоги до неї висуваються? Охарактеризуйте форми фінансової звітності.
5. Яку роль відіграє контроль у системі управління корпорацією? Хто, як і навіщо його здійснює?
6. Які особливості має внутрішній корпоративний аудит у порівнянні з зовнішнім? Як запобігти витокам комерційної інформації під час зовнішнього аудиту?
7. Які механізми контролю застосовуються у системі корпоративного управління? Що таке комплаєнс? Яке місце він посідає у корпоративному управлінні?

Практичні завдання

1. Ознайомтеся з нефінансовим звітом ДП «НАЕК «Енергоатом» за 2017 р. за посиланням: <http://nfr.energoatom.kiev.ua>

Дайте відповіді на питання:

а) чи можна вважати істотною інформацію, представлену у звіті;

б) яку мету переслідує оприлюднення звіту;

в) чому такий звіт складається на добровільній основі;

г) для кого цей звіт може становити інтерес;

д) чи має економічний ефект оприлюднення такого звіту?

2. Ознайомтеся з матеріалами дослідження «Прозорість корпоративної звітності», яке здійснювалося Transparency International Україна (TUI) та охоплювало найбільші державні й приватні підприємства України, за посиланням: https://ti-ukraine.org/wp-content/uploads/2017/02/ti_rating_ukr_final_web.pdf

Дайте відповіді на питання:

а) що таке прозорість корпоративної звітності;

б) за якими критеріями оцінювалася прозорість корпоративної звітності;

в) що таке організаційна прозорість;

г) навіщо бізнес-організації запроваджують антикорупційні програми;

д) яку роль відіграє комплаєнс у бізнес-адмініструванні?

Тестові питання

1. *Незалежний від виконавчих органів корпорації структурний підрозділ, що відповідає за проведення щоденного внутрішнього контролю, називається:*

а) ревізійна комісія;

б) контрольно-ревізійна служба;

в) акціонерні збори;

г) наглядова рада;

д) комітет стейкхолдерів.

2. *До завдань зовнішнього нагляду не належить:*

- а) забезпечення надійності та раціональності господарських операцій;
- б) досягнення оптимальної пропорційності капіталів;
- в) резервування коштів, достатніх для управління комерційними ризиками;
- г) мінімізація ризику фінансових втрат власників і кредиторів, а також підтримка надійності підприємства;
- д) підвищення рентабельності бізнесу.

3. *Корпоративна звітність ґрунтується на таких принципах:*

- а) відкритість та своєчасність;
- б) верифікованість;
- в) повнота, істотність, точність;
- г) об'єктивність, порівнянність, якість;
- д) усі відповіді правильні.

4. *Специфічною формою контролю в корпораціях, який охоплює не лише внутрішні управлінські взаємовідносини, а й зовнішні, називається:*

- а) податкова перевірка;
- б) перехресна перевірка;
- в) фінансова звітність;
- г) корпоративний контроль;
- д) кадровий аудит.

5. *Істотною інформацією у корпоративній звітності вважають:*

- а) інформацію, яка становить комерційну таємницю;
- б) інформацію, яка підлягає оприлюдненню згідно з чинними нормативно-правовими актами;
- в) інформацію, яка надається на запит державних органів;
- г) інформацію, ненадання чи викривлення якої суттєво впливає на її користувачів;
- д) внутрішню кадрову інформацію.

- 6. Нефінансова звітність корпорації – це:**
- а) інформація про рух грошових коштів;
 - б) інформація про соціальні та екологічні показники;
 - в) дані про акціонерів, які містяться у реєстрі;
 - г) інформація про результати економічної діяльності, соціальні та екологічні показники;
 - д) інформація про результати економічної діяльності.

- 7. Достовірність даних, що містяться у річному звіті товариства, річний бухгалтерської звітності, перевіряється:**
- а) ревізійною комісією;
 - б) зовнішнім аудитором;
 - в) ревізійною комісією та зовнішнім аудитором;
 - г) рентабельністю;
 - д) Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

- 8. У складі фінансової звітності корпорації є:**
- а) баланс;
 - б) звіт про фінансові результати;
 - в) звіт про рух грошових коштів;
 - г) звіт про власний капітал;
 - д) усі відповіді правильні.

- 9. У балансі корпорації міститься інформація про:**
- а) активи, зобов'язання та власний капітал;
 - б) доходи, витрати і фінансові результати діяльності та сукупний дохід;
 - в) амортизаційні відрахування;
 - г) надходження та вибуття грошових коштів протягом звітного періоду в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності;
 - д) рівень прибутковості власного капіталу.

- 10. Звіт про фінансові результати містить інформацію про:**
- а) активи, зобов'язання та власний капітал;
 - б) доходи, витрати і фінансові результати діяльності та сукупний дохід;
 - в) амортизаційні відрахування;

г) надходження та вибуття грошових коштів протягом звітного періоду в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності;

д) рівень прибутковості власного капіталу.

Список рекомендованої літератури

Гудзь О. Є Корпоративне управління: навч. посіб. Київ: Держ. ун-т телекомунікацій, 2014. 123 с.

Ігнатська І. А., Гарафонова О. І. Корпоративне управління: підручник. Київ: Центр учб. літ., 2013. 600 с.

Перерва П. Г. Комплаєнс-програма промислового підприємства: цели и задачи. *Вісник НТУ «ХПИ»*. Серія: Екон. науки. 2017. № 24. С. 153–158.

Сердюков К. Г. Організація стратегічного управління акціонерним товариством в умовах трансформації корпоративного контролю. *Управління розвитком*. 2017. № 1-2. С. 89–94.

Сметанко О. В. Удосконалення процесу внутрішнього аудиту причин шахрайства в системі корпоративного управління. *Економічний форум*. 2015. № 3. С. 424–430.

Griffith Sean J. Corporate Governance in an Era of Compliance. *William & Mary Law Review*. 2016. Vol. 57. № 6; *Fordham Law Legal Studies Research Paper*. № 2766661. URL: <https://ssrn.com/abstract=2766661> (дата звернення: 08.09.2018).

Методичні поради

У першому питанні необхідно визначити *роль інформації в корпоративному управлінні* як важливого механізму контролю за діяльністю виконавчих органів корпорації, захисту прав акціонерів та інтересів суспільства; опрацювати *концепцію істотної інформації* – тобто інформації, ненадання чи викривлення якої суттєво впливає на її користувачів. Зазвичай істотною інформацією вважають фінансову звітність, інформацію про дивідендну політику, винагороди менеджменту, структуру власності, структуру управління, діяльність корпорації. Треба звернути увагу на роль неформальних потоків інформації у

корпоративному управлінні. Важливо усвідомити, що не вся інформація щодо діяльності корпорації має оприлюднюватися, а деякі аспекти надання та отримання корпоративної інформації взагалі регулюються державою (наприклад, обов'язкове оприлюднення фінансової звітності публічного акціонерного товариства).

Друге питання доцільно розпочати з аналізу *принципів корпоративної звітності*, серед яких: відкритість, верифікованість, повнота, істотність, точність, об'єктивність, порівнянність, ясність, своєчасність. Важливо усвідомити, що за сучасних умов спостерігається намагання гармонізувати у звітності фінансові та нефінансові складові, що дає можливість оцінити ефективність прийнятих управлінських рішень та визначити стратегічні аспекти розвитку. Так, до *системи корпоративної звітності входять*: фінансова звітність (баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал); економічні показники діяльності; звіт про соціальну та екологічну відповідальність; інформація про нарахування та погашення податкових зобов'язань і платежів; інформація про філософію та основні принципи роботи корпорації, корпоративну поведінку, напрями подальшого розвитку, організаційну структуру та менеджмент корпорації тощо. Слід розуміти, що не всі названі компоненти звітності є обов'язковими. Зокрема, нефінансова звітність складається та оприлюднюється виключно на добровільних засадах.

При роботі над третім питанням необхідно визначити *завдання корпоративного контролю*, серед яких не тільки виявлення відхилень від чинних законів, стандартів, порушень принципів корпоративного управління, а й приведення системи корпоративного управління до функціонування у потрібному руслі. Надалі належить проаналізувати *типи корпоративного контролю*: контроль, що впливає із володіння правом власності; контроль, що впливає із володіння правом на користування власністю; контроль, що впливає із володіння владою; контроль, що впливає із можливості здійснення влади.

Працюючи над четвертим питанням, необхідно розрізняти відмінності між внутрішнім та зовнішнім контролем у

корпорації. Варто звернути увагу на те, що зовнішній контроль поділяється на *зовнішній нагляд* (з боку зовнішніх інвесторів та державних органів корпоративного контролю) та *зовнішній аудит*. Основна *мета нагляду* – мінімізація ризику фінансових втрат власників і кредиторів, а також підтримка надійності підприємства. *Цілями зовнішнього аудиту* є: перевірка дотримання правил бухгалтерського обліку та ведення звітності, чинних нормативно-правових актів, виконання економічних завдань, встановлених рішенням загальних зборів власників. Якщо організація внутрішнього контролю – прерогатива корпорації, зовнішній контроль часто має обов'язковий характер. Так, українським законодавством для здійснення контролю за фінансовою діяльністю передбачено створення спеціального органа – ревізійної комісії та залучення незалежної аудиторської організації (аудитора).

У п'ятому питанні потрібно зосередитися на *механізмах корпоративного контролю*, серед яких: організація своєчасного одержання акціонерами, а подекуди і заінтересованими особами повної та достовірної інформації про діяльність корпорації; організація служб та органів, які встановлюють відповідність корпоративних рішень чинній системі нормативно-правових актів, стандартам корпоративної поведінки (у тому числі службі *комплаєнсу*); залучення незалежних аудиторських організацій для перевірки корпоративної звітності; організація функціонування спеціальних органів корпоративного нагляду. При цьому важливо наголосити на необхідності дотримання вимог інформаційної безпеки корпорації та нерозголошення інформації, що становить комерційну таємницю.

3. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

підручники

Ігнат'єва І. А., Гарафонова О. І. Корпоративне управління: підручник. Київ: Центр учб. літ., 2013. 600 с.

Мальська М. П., Мандюк Н. Л., Занько Ю. С. Корпоративне управління: теорія та практика: підручник. Київ: Центр учб. літ., 2012. 360 с.

Основи економічної теорії: підручник / за заг. ред. Л. С. Шевченко. Харків: Право, 2010. 448 с.

Пуртов В. Ф., Третяк В. П., Кудінова М. М. Корпоративне управління: підручник. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. 364 с.

навчальні посібники

Гудзь О. Є. Корпоративне управління: навч. посіб. Київ: Держ. ун-т телекомунікацій, 2014. 123 с.

Економічна теорія: навч. посіб. / за заг. ред. Л. С. Шевченко. Харків: Право, 2016. 268 с.

Горинь М. О., Сенишин О. С., Чопко Н. С. Корпоративне управління: навч. посіб. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2012. 641 с.

Корпоративне управління: навч. посіб. / О. А. Гавриш та ін.; відп. ред. Н. О. Сімченко. Київ: НТУУ «КПІ», 2012. 444 с.

Основи економічної теорії у структурно-логічних схемах: навч. посіб. / за заг. ред. Л. С. Шевченко. 2-ге вид., змін. та допов. Харків: Право, 2013. 136 с.

Штерн Г. Ю. Корпоративне управління: навч. посіб. Харків: ХНАМГ, 2009. 278 с.

монографії

Варналій З. С. Конкуренція і підприємництво: монографія. Київ: Знання України, 2015. 463 с.

Гриньова В. М., Попов О. Є. Організаційно-економічні основи формування системи корпоративного управління в Україні: монографія. Харків: Вид. ХДЕУ, 2003. 324 с.

Давиденко Н. М. Корпоративне управління в акціонер-

них товариствах: монографія. Київ: [б. в.], 2011. 355 с.

Деєва Н. Е. Корпоративне управління і фінансовий ринок: проблеми теорії та практики: монографія. Донецьк: Ін-т економіки пром-сті НАН України, 2011. 523 с.

Катькало В. С. Эволюция теории стратегического управления: монография. Санкт-Петербург: Издат. дом Санкт-Петербург. гос. ун-та, 2006. 548 с.

Корпоративне управління в Україні: процеси формування та розвитку: монографія / Н. А. Хрущ та ін.; за наук. ред. Н. А. Хрущ; Хмельн. нац. ун-т. Київ: Кафедра, 2012. 299 с.

Носова О. В. Система корпоративного управління в условиях институционально-рыночной трансформации. *Институциональная архитектура и динамика экономических преобразований*: монография / под ред. А. А. Гриценко. Харків: Форт, 2008. С. 769–784.

Паршин Ю. І. Стратегія забезпечення сталого економічного розвитку національного господарства: теорія, методологія і практика: монографія. Дніпропетровськ: Ун-т ім. Альфреда Нобеля, 2016. 407 с.

Радева М. М. Розвиток корпоративних підприємств в Україні: інституціональний підхід: монографія. Запоріжжя: Клас. приват. ун-т, 2010. 335 с.

Стратегія підприємства: адаптація організацій до впливу світових суспільно-економічних процесів: монографія / А. П. Наливайко та ін.; за ред. А. П. Наливайка. Київ: КНЕУ, 2013. 454 с.

Спасибо-Фатєєва І. В. Корпоративне управління: монографія. Харків: Право, 2007. 498 с.

статті

Анісімова О. М. Корпоративне управління як основа формування стабільної системи менеджменту підприємства. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2016. № 3 (1). С. 64–68 .

Баюра Д. О. Корпоративна реформа в Україні: системний підхід до формування ринкової соціально-орієнтованої моделі корпоративного управління. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2016. Вип. 1. С. 15–22.

Благов Ю. Е. Р. Эдвард Фримен и концепция заинтересованных сторон. *Вестник Санкт-Петербургского университета*. Серия: Менеджмент. 2012. Вып. 1. С. 109–116.

Бутенко Н. В. Організаційно-економічний механізм управління партнерсько-корпоративними відносинами. *Бізнес Інформ*. 2015. № 5. С. 248–254.

Бухвалов А. В. Классика теории корпоративного управления. *Вестник Санкт-Петербургского университета*. Серия 8. 2004. Вып. 4. С. 99–117.

Доуден П., Филиппс Н. Доверие стейкхолдеров: авторское видение глобального этического принципа ведения бизнеса. *Проблемы теории и практики управления*. 2015. № 9. С. 25–32.

Молодецька О. М., Дикий І. А. Поняття та детермінанти корпоративного управління. *Економіка та держава*. 2015. № 5. С. 104–106.

Полінкевич О. М. Порівняльний аналіз моделей корпоративного управління підприємницьких структур. *Економічний форум*. 2017. № 4. С. 158–167.

Радева М. Інституціональне середовище корпоративного сектору економіки. *Інституціональний вектор економічного розвитку*. 2014. Вип. 4 (2). URL: http://inst-vector.com.ua/wp-content/uploads/2014/05/3_21-28.pdf (дата звернення: 20.02.2018).

Сердюков К. Г. Організація стратегічного управління акціонерним товариством в умовах трансформації корпоративного контролю. *Управління розвитком*. 2017. № 1-2. С. 89–94.

Сметанко О. В. Удосконалення процесу внутрішнього аудиту причин шахрайства в системі корпоративного управління. *Економічний форум*. 2015. № 3. С. 424–430.

Тамбовцев В. Л. Стейкхолдерская теория фирмы в свете концепции режимов собственности. *Российский журнал менеджмента*. 2008. Т. 6. № 3. URL: http://www.cfin.ru/management/strategy/orgstr/stakeholder_theory.shtml (дата звернення: 20.02.2018).

Ущাপовський К. В. Системи корпоративного управління: аналіз теоретико-методологічних підходів. *Проблеми науки*. 2014. № 10. С. 2–8.

Ущатовський К. В. Теоретико-методологічні принципи формування стратегії підприємства. *Проблеми науки*. 2015. № 6. С. 28–34.

Фаріон Н. О. Принципи корпоративного управління: міжнародний та вітчизняний досвід. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 22. С. 134–138.

Черпак А. Є., Шерншньова З. Є. Ефективність корпоративного управління в цільових моделях власників корпоративного капіталу та інших стейкхолдерів. *Бізнес Інформ*. 2015. № 6. С. 215–222.

Donaldson T., Preston L. E. The stakeholder theory of the corporation: Concepts, evidence, and implications. *Academy of Management Review*. 2005. № 20. P. 65–91.

Інтернет-ресурси

Електронний архів-репозитарій Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/> (дата звернення: 22.02.2018).

Офіційний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <http://www.kmu.gov.ua> (дата звернення: 22.02.2018).

Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <http://rada.gov.ua/> (дата звернення: 22.02.2018).

Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 22.02.2018).

Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. URL: <http://www.ssmc.gov.ua> (дата звернення: 22.02.2018).

Офіційний сайт наукового журналу «Економіка України». URL: <http://www.economukraine.com.ua/index.php> (дата звернення: 22.02.2018).

Офіційний сайт збірника наукових праць «Економічна теорія та право». URL: <http://econtlaw.nlu.edu.ua> (дата звернення: 22.02.2018).

Офіційний сайт науково-теоретичного журналу «Економічна теорія». URL: <http://etet.org.ua> (дата звернення: 22.02.2018).

Офіційний сайт Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи Національної академії наук України. URL: <http://www.idss.org.ua> (дата звернення: 22.02.2018).

Офіційний сайт Інституту економіки та прогнозування Національної академії наук України. URL: <http://ief.org.ua> (дата звернення: 22.02.2018).

Офіційний сайт Інституту економічних досліджень та політичних консультацій. URL: <http://www.ier.com.ua> (дата звернення: 22.02.2018).

Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду. URL: <http://www.imf.org/external/> (дата звернення: 22.02.2018).

Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua> (дата звернення: 22.02.2018).

Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <http://www.minfin.gov.ua> (дата звернення: 22.02.2018).

Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua> (дата звернення: 22.02.2018).

Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua> (дата звернення: 22.02.2018).

Офіційний сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua> (дата звернення: 22.02.2018).

Офіційний сайт Світового банку. URL: <http://www.worldbank.org/uk/country/ukraine> (дата звернення: 22.02.2018).

Офіційний сайт Світової організації торгівлі. URL: <https://www.wto.org> (дата звернення: 22.02.2018).

Сайт «Мережа аналітичних центрів України». URL: <http://www.intellect.org.ua> (дата звернення: 22.02.2018).

Journal website «Journal of Economic Theory». URL: <https://www.journals.elsevier.com/journal-of-economic-theory> (дата звернення: 22.02.2018).

Стандартизований електронний навчально-методичний комплекс кафедри економічної теорії. URL: http://library.nlu.edu.ua/index.php?option=com_k2&view=itemlist&task=category&id=149:kafedra-ekonomichnoї-teorії&Itemid=151 (дата звернення: 22.02.2018).

4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ

Результати успішного засвоєння навчальної дисципліни «Корпоративне управління» передбачають їх диференціацію на відмінний (відповідає підсумковій оцінці А за шкалою ECTS), типовий (В і С) і пороговий (D і E) рівні за вимогами до сформованих компетентностей.

Досягнення відмінного рівня сформованості предметних компетентностей означає відмінне оволодіння знаннями, уміннями і практичними навичками. Наявна системність знань студента, який може вільно застосовувати отримані знання і демонструвати набуті уміння та практичні навички у складних та нетипових ситуаціях.

Типовий рівень сформованості предметних компетентностей передбачає добре або дуже добре опанування знань та вироблення умінь і практичних навичок. Студент може користуватися одержаними знаннями і виявляти здобуті уміння та практичні навички як у простих, так і складних ситуаціях. Наявний зв'язок між окремими знаннями у нього, проте відчувається недостатність умінь і практичних навичок із системного оцінювання відповідної інформації.

Пороговий рівень сформованості предметних компетентностей припускає задовільне або достатнє здобуття знань, умінь та практичних навичок. Для нього характерна фрагментарність знань. У простих, типових, стандартних ситуаціях студент може прикладати отримане, але він не здатний цього зробити при підвищенні рівня складності ситуації.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни «Корпоративне управління» виставляється в залікову книжку відповідно до такої шкали:

Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за 100-бальною шкалою, що використовується в НЮУ ім. Ярослава Мудрого
A	Відмінно – відмінне виконання, лише з незначною кількістю несуттєвих помилок	5	90 – 100
B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками	4	80 – 89
C	Добре – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок		75 – 79
D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3	70 – 74
E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії		60 – 69
FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перескласти	2	35 – 59
F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов’язковий повторний курс		0 – 34

5. ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Сутність та типи корпорацій.
2. Базові моделі корпорацій.
3. Національні моделі корпорацій (англосаксонська, німецька, японська) та їх адаптація у вітчизняній економічній системі.
4. Організаційні форми корпоративних структур.
5. Особливості становлення корпоративної форми підприємництва в Україні.
6. Агентська теорія корпоративного управління. Поняття та складові агентських витрат.
7. Теорія заінтересованих осіб та її використання у сучасному корпоративному управлінні.
8. Методологічні розбіжності між агентською теорією корпоративного управління та теорією заінтересованих осіб. Можливості конвергенції теорій корпоративного управління.
9. Специфікація корпоративних прав. Інституціональні передумови набуття заінтересованими особами окремих прав.
10. Поняття та економічна сутність корпоративного управління. Завдання корпоративного управління.
11. Суб'єкти та об'єкти корпоративного управління. Функції корпоративного управління.
12. Корпоративне управління як система. Зовнішні та внутрішні елементи системи корпоративного управління.
13. Суб'єкти корпоративних відносин та їх соціально-економічні інтереси.
14. Внутрішнє та зовнішнє середовище корпорації.
15. Групи заінтересованих осіб та їх участь у корпоративному управлінні.
16. Соціально-економічна та правова природа конфлікту інтересів в корпорації. Форми прояву корпоративних конфліктів.
17. Система показників відповідальності Ф. Ніколса як механізм балансування інтересів корпорації та її стейкхолдерів.

18. Міжнародні та національні стандарти корпоративного управління, їх мета та завдання.
19. Принципи корпоративного управління.
20. Апарат управління корпорацією. Функції та повноваження органів корпоративного управління.
21. Способи участі акціонерів в управлінні акціонерним товариством.
22. Зовнішні канали розповсюдження та передачі корпоративних прав.
23. Функції та форми державного регулювання корпоративного бізнесу. Суб'єкти державного регулювання корпоративних відносин в Україні.
24. Управління фінансовою діяльністю корпорації: сутність, цілі, напрями.
25. Капітал корпорації та його структура. Оптимальна структура капіталу.
26. Цінні папери, емітовані корпорацією, та їх застосування у фінансовій діяльності корпорації.
27. Обіг цінних паперів корпорації. Облік цінних паперів. Реєстр акціонерів та доступ до нього.
28. Дивідендна політика як складова корпоративного управління.
29. Інформація у системі корпоративного управління.
30. Корпоративна звітність.
31. Корпоративний контроль: поняття, завдання.
32. Внутрішній та зовнішній контроль у системі корпоративного управління.
33. Механізми контролю у системі корпоративного управління.
34. Поняття, сутність, функції корпоративної культури.
35. Форми та моделі корпоративної культури.
36. Кодекс корпоративної поведінки.
37. Корпоративна соціальна відповідальність та особливості управління нею.

38. Ефективність корпоративного управління: поняття, способи оцінювання.

39. Система показників ефективності корпоративного управління.

40. Рейтинги корпоративного управління: призначення, ознаки, сфера застосування, переваги та недоліки.

41. Фактори підвищення ефективності корпоративного управління. Інтереси фінансових і нефінансових інвесторів у системі корпоративного управління.

42. Стратегічне управління корпораціями: сутність, цілі, принципи.

43. Розробка стратегії корпорації. Типи стратегій.

44. Управління державним корпоративним сектором та корпоративними правами держави.

45. Корпоратизація державних підприємств України як складова національних економічних реформ.

З М І С Т

1. Загальні поради.....	3
2. Плани практичних занять і завдання для самостійної роботи.....	7
3. Список рекомендованих джерел.....	36
4. Критерії оцінювання рівня підготовки студентів.....	41
5. Питання до іспиту.....	43

Навчальне видання

Електронне видання

**ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
І ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

«КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ»

для студентів

другого (магістерського) рівня вищої освіти
галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальності 073 «Менеджмент»
спеціалізації «Бізнес-адміністрування»
заочної форми навчання

У к л а д а ч ОВСІЄНКО Ольга Вікторівна

Відповідальна за випуск *Л. С. Шевченко*

Редактор *Л. М. Рибалко*

Комп'ютерна верстка *Л. П. Лавриненко*